

MARIJA BISTRICA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Božidar PETRAČ

U prvi se čas činilo da je gotovo nemoguće prihvatiti ovu temu. Naime, postavilo se pitanje kako je iscrpiti, kako u moru književnih činjenica pronaći upravo one koje su posredno ili neposredno vezane uz Mariju Bisticu i Majku Božju Bistričku za relativno vrlo kratko vrijeme.

Ubrzo se uspostavilo da je ta bojazan bila suvišna. Ona bi svakako bila opravdana da je tema marijansku problematiku šire zahvaćala: primjerice da je glasila *Marija u hrvatskoj poeziji* ili pak još šire *Marija u hrvatskoj književnosti*.*

Zanimljivo je da u slovenskoj književnosti ima takvih istraživanja, dok kod nas ne postoji gotovo ništa. Činjenica je pak da se već pri letimičnom dijakronijskom pregledu može utvrditi da gotovo i nema pjesnika koji se na bilo koji način nije „okrznuo” o Mariju: u luku od pet stoljeća, dakle, od Marulića do suvremenih pjesnika, svatko je imao svoje viđenje Marije, Marije kao zaštitnice, tješiteljice, zagovornice, majke, Isusove majke. Kako je doživljava Nazor, kako o njoj pjevaju Matoš, Ujević i A. B. Šimić, kako joj se utječe Fran Krsto Frankopan? Do kakvih bi zaključaka došao jedan mariolog osluškujući rezultate takvih istraživanja? Bi li mu ona mogla pomoći? Zasiurno naznačena tema *Marija u hrvatskoj književnosti* traži istraživača, traži svoju antologiju baš kao i onaj segment hrvatske lirike što ga obično nazivamo duhovnim. Od Žankove antologije novije hrvatske marijanske lirike (Zagreb, 1935.) prošlo je pedeset godina, a od Kokšine *Hrvatske duhovne lirike* (Rim, 1968.) više od petnaest godina. I jedna i druga očekuju nove sastavljače.

Vratimo se, nakon male digresije, našoj temi, bistričkom fenomenu u hrvatskoj književnosti. On se mogao opisati na razne načine: moglo ga se kritički komentirati, mogla se valorizirati njegova artikulacija u pjesmovnom ili pak proznom obliku. Međutim, odlučili smo našu temu oprimirati na šest uzoraka (Domjanić, Galović, Korner, Cesarec, Košutić i Zdenka Marković) i istaknuti ona mjesta u kojima je zaokupljenost Bisticom i Majkom Božjom Bistričkom po našem sudu najizraženija. Svjesni smo također da timè nismo do kraja iscrpili našu temu, ali smo je opisali na najrelevantnijim primjerima. Htjeli smo u temu uvesti i Krležino

---

* Autor je na predavanju spominjao i neke primjere koji se uklapaju u šire određenu temu Marija u hrvatskoj lirici. Spominjao je Matoša, Nazora, Dedića itd.

viđenje „bistričkog bokca”, no to bi samo po sebi zahtijevalo više i vremena i prostora.

Većma smo htjeli naznačiti temu u natuknicama negoli taksativno pobrojati sve pisce i njihova djela u kojima se Marija Bistrica i Majka Božja Bistička izravno ili neizravno spominju. Od toga u tom smislu odudara samo primjer Zdenke Marković i njezine proze *Susret s Madonom*. Nismo ga mogli ne spomenuti.

DRAGUTIN DOMJANIĆ (1875–1933.)

Hrvatski pjesnik Dragutin Domjanić, poznat po svojim toplim i osjećajnim kajkavskim stihovima o Majci Božjoj, nije za života uspio ugledati svoje zbirke *Po dragomu kraju*. Za ovu su zbirku najkarakterističnije, piše Ljubomir Maraković u „Hrvatskoj prosvjeti” godine 1934, „razmjerno brojne pjesme s marijanskim pejzažima (*Sunce, Kapela, Na Dolcu, Spomen na Mariju Bisticu*), u kojima je toliko nježnosti i tihe, tako rekavši nećujne pobožnosti koja se ne služi velikim riječima, ali je toplja i iskrena”.

Domjanićeva marijanska lirika jednostavnim jezikom i skromnošću iskrena proštenjara iskazuje privrženost Mariji, „početku boljega svijeta”. Maraković, poštovalac Domjanićeve poezije, u toplom nekrologu koji je objavljen u „Hrvatskoj prosvjeti” 1933. prisjeća se svojega posljednjeg susreta s pjesnikom: „Tri dana prije Domjanićeve smrti, baš na samu duhovsku nedjelju, bili smo duže zajedno nego ikoli put inače u životu, i taj će mi dan ostati vječito nezaboravan u svijesti.” Bilo je to prigodom zagrebačkog zaključka dubrovačkog kongresa PEN-klubova. Uzvanici su se od hotela Esplanade automobilima uputili u Remete i stigli prije kraja mise. Remete su, piše Maraković, bile njegovo omiljeno izletišta i nikada nije propustio da svrati u crkvu. To je Domjanić i tom prilikom učinio. Nastavlja: „Bistrica i druga Bogorodičina svetišta uvijek su ga privlačila.” Poslije objeda uslijedio je pohod Zagrebačkog zbora gdje je bio prisutan i H Elster, zastupnik oficijalne Hitlerove Njemačke na dubrovačkom kongresu, koji je tu prigodu iskoristio u svrhu ideološke profašističke propagande, ali dodaje Maraković (1933!): „Ideologija koju je zastupao g. Elster, nije svakako bila simpatična ni Domjaniću ni meni.” Poslije toga pohoda evo ih u središtu grada: Maraković prati Domjanića do njegove kuće i zapodjenu razgovor o tome kako često ljudi zloupotrebljavaju takve prilike (krizmu) da izmame od svojih kumova što veće darove. „Zato se ja”, reče Domjanić, „nisam ni krizmao, a sad je već kasno, osim ako biste mi Vi htjeli biti kum.” Maraković je, dakako, pristao, no bilo je kasno. U nekrologu pak dalje problematizira ponukan upravo Domjanićevim slučajem: „Kada bi kod nas bila razvijena svijest da su ljudi od talenta i genija one, kako kaže Bourget, ‘ames de proie’, duše grabilice, za kojima srću tisuće i koje vladaju dušama i srcima, bilo bi i kod nas ljudi koji bi imali smisla za naročitu duhovnu pastvu među intelegencijom, i to onom superiornom. Dakako da se u to moraju katkada utrošiti godine i godine nastojanja, naoko uzaludnog i nezahvalnog, ali što je sve to prema veličini časa kada jedna duša kojoj je Gospod dao dah i veličinu svoje

stavalačke moći, stupa pred svoga Stvoritelja da položi račun o onom na što je bila zvana? Znam da će se to nazvati prozelitizmom i fanatizmom, ali tko mari za ljudsko razmetanje stojeći na pragu Vječnosti?" Upravo je dirljiva Domjaničeva ljubav prema Remetama, Kamenitim vratima, Bistrici. Sam je pjesnik govorio Marakoviću da je pronašao „Majku Božju Vinsku“, zaštitnicu vinograda, i da je želi opjevati u „jednoj naročitoj pjesmi“. Maraković završava nekrolog riječima: „Tako, u dubokoj vjeri u milosrđe svemogućeg Suca, možemo na grobu pjesnika Remeta i Bistrice, Kamenitih vrata i Czestochowe da šapnemo u tihom povjerenju: *Memorare o piissima Virgo Maria*, Spomeni ga se, predobra Djevice Marijo!"

Mislim da kao izraziti pokazatelji Domjaničeve jednostavne ali duboke marijanske privreženosti mogu poslužiti ova dva primjera;

I v cvetju su Tvoji oltari,
Vre novi Te prosiju dari,
Da moliš za našu bogčiju,
Za grehe teške kak megle,
Kaj v zrele su strni se legle.
Da sunca v življenje nam daš,
Ti, koja si lepša neg sunce,
Neg zlata Božja roža,
Ti, koja nit sence nemaš,
Ti, čista, Ti, Majka Božja!
Noć je sad pak, Majka Božja,
Noć v mojem srcu i v lugu,
Pak sem Ti tu, kak i negda,
Svoju sad tužim tugu.
Hoćeš mi v srce pogledat?
Toplo, kak znaš samo Ti?
Tebi bi štel ja povedat,
Kaj se nigdar ne veli,
Kaj me vre zdavna boli.
Da bi i želel poginut.
Morti bu mene Ti milo.
Pak vračtva — ili mira mi daš.
— Ja bi tak rad se počinut.
Noć je vre, noć, Majka Božja.

(Spomen na Mariju Bistricu)

I drugi primjer:

Sunce

Deždj je još suzil čez megle te mutne,
skrival lepotu slovenske dežele,
samo na čas su kraj nagle nam vožnje
v snegu planine zablislule bele.

Ali najenput je v suncu vse bilo,
videl sem cirkvu — il senju vu zlatu,
i onaj sneg, koj se belil po gorah
kak da su golubi leteli v jatu.

Drug mi je rekel: „To Brezje se vidi.
Vnogi tam, vnogi iz dalkoga roma,
pomoć tu najde i duši i telu,
tu Majka Božja je naša doma.

Vlak se žuril prek Poljske, prek puste,
niska je trava polegla ravnicom,
retko je grmje se stisnulo k zemlji,
v strahu pred oblaki ili pred kmicom.

Samo na bregu tam gledel sem čudo:
cirkvu kak v ognju, i krov je do krova
prignul se k njoj. To je grad, koji moli.
Čul sem čez vlak: „To je Czestochowa!”

Vsigde je sunce, gde Tvoja je hiža,
če je dolina i duša vre v noći.
Vsigde je sunce i srce ga vidi,
če su i naše oslepile oči!

Dragutina Domjanića, kako to Maraković reče, nećemo zažoraviti „ni u svom
srcu ni u njegovim pjesmama — a ni u svojim molitvama...”.

FRAN GALOVIĆ (1887–1914.)

Mačva kod mjesta Radenkovići, nedaleko od Mitrovice, 26. listopada 1914.
Dan pogibilje Frana Galovića, pjesnika, pripovjedača, dramskog pisca i kritičara,
pisca *Zaćarana ogledala* i *Ispovijesti*, pjesnika nedovršene zbirke *Z mojih bregov*.
Evo njegove „marijanske oporuke”.

U vihoru I. svjetskog rata, petnaestak dana prije smrti, upućuje s bojišta dopisnicu ženi Milana Ogizovića Ljubi:

„Sanctissima, primio sam Vašu kartu iz Bistre, i dopustite da Vam najsrdačnije zahvalim za molitve Vaše. Ja sam Majku Božju Bistričku volio uvijek već iz patriotizma, jer je naša, domaća, hrvatska, a otkako sam ovdje, počeo sam doista vjerovati — i to ozbiljno vjerovati. I zato vjerujem u Vaše molitve i možda ću moći ipak jedared s Vama klečati pred našom hrvatskom Majkom Božjom: kojoj sam i tako dužan dva zavjeta (...).”

Fran, na žalost, nije uspio ispuniti svoje zavjete niti ga kob dovede do Bistre i Majke Božje Bistričke. Ostade njegov posljednji zapis na sâm dan pogibilje, upućen Milanu Ogizoviću:

„Moj dragi, još jednom te pozdravljam. Jutro je i u 10 sati imamo navaliti. Sunce je, nedjelja i divno, toplo jutro. Čovjek bi često želio umrijeti u ovako sunačan dan. Reci Sanctissimi da se pomoli za upokoj moje duše ako me ne bude više. Ljubi te tvoj Fran.”

Galović je ostavio za sobom brojne nacрте za novele i pripovijesti, bilježio je na papiriće svoje zamisli. Gotovo je iza svake bilješke označio veličinu novele, pa tako i bilješku *K Majci Božjoj Bistričkoj* (*Djela Frana Galovića*, sv. 10, Zagreb, 1942.). U listu „Svijet 7 dana” od 22. X. 1939. Julije Benešić piše: „Iz tih dana boravka u Sisku (Galović, naime, kao regrut prije odlaska na frontu boravi u Sisku, o. p.) potječe siže za priču: 'K Majci Božjoj Bistričkoj dolazi „amerikanka” i sa slugom svoga gazde se spozna gdje spavaju. Ona ga draži (on joj daje sekser), svađa se s onima koji spavaju s njim, ali napokon je on ipak uhvati i odvuče sa sobom. Sutradan ona ide na isповijed.” To je samo jedan od brojnih nacрта što ih je Galović za sobom ostavio, a bio bi, kako je to vidljivo iz zamišljenog sadržaja priče, vezan uz Mariju Bistricu.

Govoreći o Franu Galoviću, spomenut ću i njegovu marijansku liriku, primjere, pjesme *Ave Marią*, *Imakulata te* *Gian Bellinijeva Madonna*, posebno ovu posljednju, ugrađenu u pjesnički ciklus *Četiri grada*. Nalazimo Galovića pred Bellinijevom slikom Gospe u Veneciji; pjesnik udivljen i potresen njezinom ljepotom, izriče svoje kajanje i preporuča svoju dušu:

O dopusti da se kajem,
Kraj Tvog trona, jer Te voli
Duša, dokle sunca traje!

Divna Gospo, molitva je
Ovo što me tako boli,
I što Tebi, evo, dajem!

JERONIM KORNER

Jeronima Kornera, pretpostavljam, nije potrebno posebno predstavljati; pjesnik kršćanske inspiracije, svećenik, sudbine vrlo bliske Izidoru Poljaku. Njegovo djelo tek čeka svoju valorizaciju.

U knjizi koju je uredio dr Svetozar Ritig, tada župnik sv. Marka, *Jubilejska kruna Majke Božje Bistričke* (Zagreb, 1935.) nalazi se pjesnički ciklus Jeronima Kornera *Majka Božja Bistrička* (*Himan, Kruna, Kip, Kraljica, Moj dar, Angelus u Mariji Bistrici, Pred slikom rabe Božje Katarine Lenić, Litanije bistričke, Molitva*). Riječ je o pjesmama koje nemaju naročitih estetskih vrijednosti, više su plod Kornerove vjere, izražene u molitvenim oblicima, standardnih i često upotrebljavanih rima, poredaba i metafora.

ističe da je Cesarec nekoliko puta išao u Mariju Bistricu, „i sam i s procesijom, skupljajući materijal za roman, koji je u sebi nosio nekoliko godina; on se dugo pripremao za to djelo, govorio o njemu znancima i prijateljima, bilježio podatke, ispitivao proštenjare i hodočasnike, zapisivao crkvene pjesme i govore”. Odatle proizlaze točni primjerci, opisi slika u cintoru crkve u Bistrici, opis same crkve i samoga mjesta. Posebnom plastičnosti opisa kretanja procesije i pojedinih likova proštenjara, župnike, fratre, obične ljude, seljake i seljakinje, grofa i Juru, Amerikanca povratnika, ocrtao je Cesarec, rekli bismo, gotovo karikaturalno i groteskno ne bi li izrazio, kako jedini recenzent toga romana Milan Selaković u „Letopisu Matice srpske” kaže, „zatucanu i neizlječivu bigotnost koja u ovoj sredini ima naročit, specifičan i gotovo monstruozan vid moralne i intelektualne borniranosti”. U jednoj od triju verzija (prva *Marija Bistrica*, druga *Majka Božja Bistrička*), *Republika u Mariji Bistrici*, napokon, sâm Cesarec dodaje podnaslov *Roman ljudi pokleknulih pred oltarom fantoma*. Kao antipod procesiji i željama proštenjara Cesarec stavlja sponatnu i stihijsku pobunu seljaka protiv žandarske vlasti u povodu državnog popisa zaprežnih konja u cilju rekvizicije te proglašenje republike u Mariji Bistrici. Promatramo li Cesarčev roman u sklopu početka njegova revolucionarnog angažmana, inspirirana sovjetskom listopadskom revolucijom koji će „kasnije njegovu prozu povesti prema modelima socijalno-didaktičke književnosti” (Aleksandar Flaker), dakle, u kontekstu nastajanja socijalno angažirane književnosti, ne može ili barem ne bi trebala začuditi ovakva Cesarčeva opcija fenomena proštenjarstva ili, ako se hoće, „Crkve na putu”, kao i shvaćanja fenomena religioznosti. Možda je upravo način svjedočenja vjerske proživljenosti i vjerskog iskustva pridonio tako izrazito oštrom i ogorčenom Cesarčevom pisanju! Očigledno nije ga zadovoljavala” pasivna sućut prema eksploitantima”, kako je rekao Mašić 1932. godine u časopisu „Literatura mirovnoj revoluciji” o Kranjčeviću pjesništvu. On je želio aktivno djelovati, aktivno supatiti s „pogaženima i uvrijeđenima”. U tom je smislu i Crkvu, crkvenost, religioznost pa i proštenje kao jedan od vjerskih izraza doživljavao kao sputavajuću silu, kao „fantom”, kao mračnjaštvo koje skriva „tajnu” društvenih odnosa. Ipak, ne govori li to nešto i nama danas, ne provociraju li i nas danas neke njegove sumnje i dileme. Navest ćemo odlomak iz Cesarčeva romana u kojem su one dovedene do vrhunca:

„Od jutra ovaj se trg sasvim izmijenio. Glasni žamor, vrisak dizao se u plimu, udarao je o bedeme crkve i miješao se sa zvukovima zvona, koji su se kotrljali po zraku kao metalna kola s blaženom Gospom, Na suncu su lepršale šare seljačkih nošnja, kramarskih predmeta u šatrama, sve se činilo da teče, ako ne nikud dalje, a ono u krugu, neprestano se ponavljajući. Život, koji je u crkvi puzao na koljenima i klanjao se fantomu, ovdje se raskoračio i, nadunuvši pluća, pravio reklamu i opancima i sličicama Majke božje i vrućoj janjetini i molitvenicima i loncima i čislama.

PRVI MAJKE BOŽJE BISTRICKE PROŠTENJARSKI BAZAR

— zapazi Jura tablu nad dućanom, koji se kao morska školjka uvukao u sam kamen crkvenih bedema, odmah kraj glavnih vrata.

— Bazar! — odroni se Juri misao s jezika. — Cijelo to proštenje i ta crkva samo

Pjesma u prozi *Molitva*, meditacija i prošnja zajedno, sa svoje jednostavnosti i iskrenosti zaslužuje da je spomenem:

„Gledam Tvoj crni, drveni kip i ne mogu da nađem ljepote na njemu. Sigurno ga je tesala ruka malenog majstora.

Ali pred njim su se mnoge ljepote otvorile i pred njim vječni cvjetovi izgaraju žarom Ljubavi Božje...

Obuzima me misao da imade zacijelo ljepotâ na crnom kipu Tvojemu. Imade ljepotâ koje mi ne naziremo, ali koje bismo osjetili kad bismo vidjeli odraz crnog kipa Tvojega u očima majstora.

Kad bismo vidjeli davnog, pobožnog majstora u motrenju svojeg djela, mi bismo zacijelo uskliknuli da je veća Ljubav od umjetnine njegove.

Da, majstor je ovio svoj kip najljepšom aureolom, aureolom Ljubavi! I ta aureola baca zrake na duše ljudske da izdube u njima bezdane Ufanja u koje se slijevaju rijeke Milosrđa.

O, Majko Božja, ljepota je na kipu Tvojemu Ljubav skromnoga majstora. A Ljubav je ljepota najjača. Ona je veća i od svake umjetnine!

O, Majko draga, daj da i ove moje pjesme crpe svoju snagu iz izvora Ljubavi. Jer su one, iako skromne i neznatne, pisane u Ljubavi, u velikoj Ljubavi prema Tebi!

Daj da i one čine čudesa u dušama ljudskim, kao aureola Ljubavi oko kipa Tvojega!

Daj da i one krijepe i vječito oživljuju Ljubav prema Tebi!

Daj da i kroz njih teče rijeka neizbrojnih milosti Tvojih!”

AUGUST CESAREC (1893–1941.)

U sklopu *Izabranih djela* Augusta Cesarca, u desetoj knjizi, godine 1955. objavljen je njegov roman *Majka Božja Bistrička*. Ladislav Žimbrek, urednik Cesarčevih *Izabranih djela*, piše u pogovoru *O postanku romana „Majka Božja Bistrička”* da su u Cesarčevoj književnoj ostavštini, među ostalim, pronađena i tri romana. Riječ o romanima *Bijeli lutalac*, *Krist i Juda* i *Majka Božja Bistrička*, romanima koji uz dovršene ili pak nedovršene novele, pripovijesti, drame, zapise i pjesme po njegovu sudu otkrivaju Cesarca u novom svjetlu, osvjetljavaju „cjeloviti i potpuniji lik” toga književnika. Posebno pak govoreći o romanu *Majka Božja Bistrička*, Žimbrek ističe da on predstavlja „dragocjeno otkriće i značajan prilog našoj književnosti između dva rata”. U tom romanu Cesarec piše o prošteništu Marija Bistrica gdje se najvećim dijelom i odvija cijela radnja. Cesarec je započeo pisati taj roman godine 1921. u Dubrovniku, a u časopisu „Književna republika” 1924–1925. najavljen je kao „roman našeg klerikalizma i tmine”. Roman je podijeljen u dva dijela: u prvom dijelu govori se o putu procesije od Zagreba do Marije Bistrice, dok se drugi dio događa u samoj Mariji Bistrici. Žimbrek, nadalje.

je bazar, s Majkom Božjom kano najvećom reklamom! Najprije su njoj napravili reklamu, a napravili su je samo zato da je konačno iskoriste kao reklamu za sebe.

I gdje je tu dubina? Ako tu ima ljudi koji duboko vjeruju u nebo, onda još golemu većina tih vjeruje samo zato jer od vjere očekuje bilo kakvu korist na zemlji. Dakle im je ipak glavno zemlja! Pa što onda to ne kažu i ne priznaju? Dobro, nisu sposobni za beskorisne žrtve, ali baš to što sebi ne priznaju da im je glavno korist, dokazom je da sva ta vjera nije duboka i ne može da bude jer duboko je samo ono što je krajnje. A kad bi svoju vjeru dotjerali do krajnosti, oni ne bi trpjeli pred hramom ovaj bazar kao ni Krist trgovce, ili bi, trpeći bazar, dotjerali do krajnosti svoje priznaje i porekli vjeru. Jedno ili drugo – i slušajte, mi-li moji, nema ništa treće! Ništa treće! Treće bi bilo samo to: poreći vjeru i bazar, ujediniti svoju volju u jedinstvo čina i ljubavi i živjeti jedni za druge, u izmirenoj zajednici sviju vas. To vas je učio vaš Gospodin!”

Netko će zacijelo ove citirane retke doživjeti kao grubu povredu svojih vjerskih osjećaja, kao neukusnu provokaciju ili pak drsko vrijeđanje. No treba li to primiti kao uvredu? Čini se, međutim, da to tako ne bi trebalo biti. Jer nisu li pitanja i problemi što ih nameće ovakva Cesarčeva vizija i doživljaj bistričkog fenomena upravo poticaj i izazov osobnom preispitivanju i promišljanju vjere. Ne potresa li ponekad grč kojim pregovara Cesarec, a koji izvire iz raskoraka općepoznatih i proklamiranih vrijednosti i životnog zauzimanja i ponašanja, nespojivost vjere i konkretnog življenja? U čemu bi se inače mogao sastojati takav Cesarčev prosvjed i tako veliko njegovo ogorčenje? I, napokon, nije li taj isti Cesarec u uskrsnom prilogu "Hrvata" 3. travnja 1926. objavio tekst *Legenda o zvonu na groblju?*

Jamačno, Cesarčev roman *Majka Božja Bistrička*, ako se hoće roman s tezom, nema estetskih vrijednosti u onoj mjeri u kojoj to imaju neka druga njegova djela, – iz samog je rukopisa vidljivo da nije dokraja završen i dotjeran – ali neprijeporno svjedoči o dijaspori intelektualca u onom vremenu.

SIDA KOŠUTIĆ (1902–1965.)

U sklopu trilogije iz seljačkog života *S naših njiva* (Zagreb, 1944.), u prvom dijelu *Plodovi zemlje* nalazi se tiha molitva glavnog lika romana Betike Borekove:

Molitva Betike Borekove kod Majke Božje Bistričke

„Joj, Majkica Božja, kak me je sram! Bi bežala iz cirkve na dalka polja, na dalka polja gde nikoga ni. Njegve me oči tak glediju da me je strah. Kaj se je uprav postavil tam? Zakaj tak cilja na me? Srce mi tuče od srama i straha da ga gdo ne čuje.

Očuvaj Majkica, jednu sirotu. Janko je lepi, najlepší, da se ne pohlepi za njim. Janko je bogat kak nigdo drugi, da se ne pohlepi za njim. Očuvaj sirotu za siromašni krov gde je blagoslov Božji i mir. Pa ak mi je sujeno ostaviti dom, nek po putu ne zlijem sve suze.

Kak po meni paseju njegve oči! Kak da sipaju vrući ogenj, i postalo mi vruće.

Joj, Majkica Božja, kak me je sram! Reči mu ti nek pusti me v miru, ja se ne ufam pogledati tam. Ne ufam se zestati z očima njegovim, glibok im je zdenac, da se ne vtopim. Ne ufam se, ne ufam, na smeh se on drži, pak da se i ja ne nasmehnem. Morti bi mislil da je ticu vlovil, tičicu lepu z visokih planin. Da je samo trebal pogledat i već mu je iz zraka zletela dol

A nisam ja takva tica! Iz dalkog sam došla k tebi, Marija, i k tebi, Isus moj Bog! Donesla sam svoje trude i žulje da mi ih blagoslovite vi. Donesla sam rastuženo srce za Stanekom mrtvim. Majkica Božja, blagoslovi sve dane od mog porođenja do danas, Da svi budu tebi na čast. Isusek lepi, primi ti dušu koja je radi mene ostavila taj svet.

Anđelek čuvaric, otpri svoju perut, ž njom me obrani od oluje zla. Nek nikakav greh ne zapuhne na me i dušu moju ne zlomi. Nek mi po putu svetli sunce, sunce Božje milosti.

Kaj će meni celi svet, celi svet od gore do gore, ak mi ne svetli lampoš nebeski, nažgani z Božjom ljubavi!

Kaj će mi sreća kraj čoveka koji je već drugu grlil okol vrata, ž njom se skrival vu črnu noć!

Pa zakaj se onda postavil tam i zakaj cilja na me?

Nisem ja ona tica! Iz dalkog sam došla k tebi, Marija, i k tebi, Isus, moj Bog!

Zabadāv paseju lepe oči. Još lepša si, Majkica, ti! Zabadāv zdize vrat i hoće da pogledam kad znam da je tak i drugu gledel kad znam da je telu samo do tela.

Joj, Majkica Božja, kak me je sram! Reči mu ti nek pusti me v miru, ja se ne ufam pogledati tam. Ne ufam se zestati z očima njegovim, glibok im je zdenac, da se ne vtopim. Preveč se on na smeh drži, pak se i ja ne nasmehnem. A onda bi mislili da je ticu vlovil, tičicu lepu z visokih planin. Da je samo trebal čvrsto pogledat i već mu je iz zraka opala dol.

A nisam ja takva tica! Iz dalkoga sam došla k tebi, Marija, i k tebi, Isus, moj Bog...”

Zapisat će Hrvoje Bor u „Hrvatskoj prosvjeti” 1936. godine: „Opisi prirode, na nekim mjestima nenadmašivo žarki i srdačni, gotovo su zasjenjeni čarom tih hrvatskih duša u hodočašću Majci Božjoj Bistričkoj oko koje se i svijja sva radnja, kao nemir ljudske djece pred licem hrvatske Bogorodice; kako su blage onako tihe molitve Betike Borekove, u naručju. Riječi od kojih čovjeka prolaze nadnaravni srsi: impresivnost.” I doista je impresivna Košutićkina realistička, ruralna proza, lirski intonirana, prožeta nekom naročitom humanom religioznošću, a osobito pak unutarnji život ženskih likova. Evo i kratkog opisa Betikina odlaska iz Marije Bistrice:

„Prije odlaska još se jednom našla pred moćnim kipom, izljubila očima nasmijano lice Majke Božje Bistričke i njenoga Djeteta, napila se ljepote njihovih krana i zvijezda poređanih oko krana u krugu. Osjećala je da su u tom kipu sahranjene želje tisuću srdaca, da su pokoljenja Hrvata iz njena Zagorja položila ovdje sve nevolje svojih domova, klijeti i staja. Osjećala je to i zamolila zaštitu svome životu i životima sviju poznatih i nepoznatih Hrvata kojih dušu osjeća na ovome tlu i u trobojnoj hrvatskoj vrpici na svojim prsima i na prsima sviju hodočasnika. Sve joj

šapuće: to je tvoje! Nije našla u toj crkvi ništa novo, ništa tuđe. Srce joj otkucava onako sigurno kao i u njenoj domaćoj crkvi. Vjera u Bogorodicu jednako krijepi kao i na domaćem tlu. Dio sebe posvud nalazi, ona to osjeća. A osjeća i svoju povezanost sa zemljom i seljacima, i zato joj srce govori u ime sviju. Poljubila je tlo i tronuta ostavila crkvu.”

ZDENKA MARKOVIĆ(1884–1974)

Iako u Zdenke Marković nema tekstova koji bi se na izravan način pozivali na Mariju Bistricu i u kojima bi glavna tema bila Majka Božja Bistrička, želim upozoriti na lirsku prozu *Susret s Madonom* koja je objavljena u njezinoj knjizi *Prozori mog djetinjstva* u ciklusu *Moj bijeg iz grada* (Zagreb, 1941.), toplu i marijanski nadahnutu prozu.

U razrušenoj, staroj, mrtvoj crkvi, otkriva „komadić bivšega života, iskru zapretenu u pepelu hrama, koja je u meni upalila plamen što i danas gori kao u kandilu”. Otkriva, naime, „stari neki reljef, pun miline i dražesti: mladu, poniznu Djevicu koja srkštenih ruku stidljivo i plaho dočekuje anđela koji se k njoj spušta s ljiljanom u ruci: Navještenje. Skutrena, nezaštićena kao da šapuće riječi koje su pod reljefom uklesane: Venite ad me omnes qui laboratis et onorati estis, et ego reficiam vos. Kao čudo mi se učinilo sve to u onom prvom času: i ovaj savršeno uščuvani reljef, i jasno napisane riječi, i onaj tako lijepi smisao njihov baš kao upravljen na sve nas, premorene ljude današnjega vijeka.

– Eto i ja sam. radila i preradila se, – pomislih u sebi, – i bila opterećena, i mnogo nas, mnogo ima danas takovih koji rade i rade i dušom i mišicama, i koji padaju pod teretom toga rada, a i ne slute da tamo daleko na jugu morskom, na osamljenom jednom otoku, uz koji nikad ne pristaju lađe ni brodovi, već jedino barke i barčice, a ljudi se svraćaju samo onako usput, ima netko tko trajno na njih misli, tko ima srca za njih i za bijedu njihovu, i vjekovima ih poziva i zove, ali je malo tko čuje i razumije, Buka vijeka i mora nadglasuje ove diskretne riječi koje ipak tako živo govore iz zelenila.

I bude mi je žao i postade mi draga.

I od ovog predvečerja, kad smo se prvi put srele: ona, iz svoje svetinje izgnana Gospa, i ja, dobrovoljni bjegunac iz grada, bilo mi je da sam našla jednu svoju izgubljenu sestru. Sjela sam na čas na kamen pred nju, očima milovala meke konture njezina lika, gladila njenu meku, poniznu i tihu dušu koja se predala na sve, na najveću sreću i najdublju tragediju, i s nekim sam vedrim raspoloženjem odlazila od nje, sa smiješkom u duši i na ustima. Odonda smo se često vidale. Ja sam se vraćala k njoj kad se smirivao dan, a s njim i ljudi.

I danas, kad sam daleko od nje, ja se u mislima često svraćam u onaj kut, u hladovinu drveta gdje je na starim ruševinama podignuto novo, malo svetište, bez krova i svodova doduše, ali sazidano od sanja triju vrućih duša: staroga biblijskog proroka nepoznatoga, zaboravljenog jednog umjetnika, i – novovjeke izmorene duše...”